

Preken over zonde

Is de zonde wel een thema waarover gepreekt kan worden? Staat voor de verkondiging in de kerk niet veel meer het evangelie van Gods genade in Christus centraal? Betekent het verbond dat God aan zijn gemeente gegeven heeft, niet juist dat de zonde niet of veel minder bepalend is voor ons als zijn Woord klinkt?

Moet de focus op de zonde, zoals die in dit artikel aan de orde is, niet haast vanzelf een eenzijdige prediking opleveren, gekenmerkt door hel en verdoemenis? Zal preken over zonde niet deprimerend moeten zijn, en dus niet goed voor de gemeente? Een accent leggen op zonde en oordeel roept toch een Godsbeeld op dat streng en dreigend is? Kan dat bijbels zijn? Dat roept toch ergernis op?

Ik zal in dit artikel deze vragen niet specifiek behandelen, maar ze klinken wel mee. Ik noem ter inleiding alleen twee aandachtspunten die mij ooit geïntregeerd hebben. Het eerste is

een opmerking van mijn Apeldoornse leermeester W. Kremer, die in zijn afscheidscollege een prediking waaraan de ernst van het gericht ontbreekt, 'een ontluisterd evangelie' noemde. Dat was een uitdrukking om bij door te denken. Een boodschap zonder 'ergernis' zou wel eens een boodschap zonder luister, zonder heerlijkheid kunnen zijn.

Het tweede is wat in een toevallig gesprek met de vrouw van een evangelische voorganger waarbij de zonde ter sprake kwam, door haar werd gezegd: 'Zonde? Daar hebben wij het nooit over. Wij zijn altijd maar blij!' En dat bleef ook hangen.

Verkondiging van het evangelie

Het is belangrijk dat de verkondiging van Gods boodschap in de kerk wordt aangeduid als evangelie, goede boodschap. Het is de boodschap van genade van God, van door het offer van Christus behouden worden en eeuwig leven hebben. De eigenlijke inhoud van de Bijbel ligt toch juist daar! 'God is liefde' (1 Joh. 4:8)! Daar kun je niet iets naast zetten als: 'God is toorn', of 'God is wraak'. Met Psalm 103:8v roepen we Gods naam in groot vertrouwen uit: 'Liefdevol en genadig is de HERE, hij blijft geduldig en groot is zijn trouw. Niet eindeloos blijft hij twisten, niet eeuwig duurt zijn toorn. Hij straft ons niet naar onze zonden, hij vergeldt ons niet naar onze schuld.' Het is de echo van wat de HERE zo luid over zichzelf heeft uitgeroepen in Exodus 34:6v, een echo die het hele Oude Testament door weerklinkt (Num. 14:18; Ps. 145:8-9; Joël 2:13; Jona 4:2; Neh. 9:17).

Dat betekent niet dat alles wat over de ernst van Gods heilige toorn te lezen is, een minder soort werkelijkheidsgehalte heeft. Op Gods gerechtigheid – en dat is altijd houvast aan de betrouwbaarheid van wat God zegt – wordt door gelovigen een beroep gedaan om verlost te worden. ‘Bevrijd mij en doe mij recht’ klinkt als in één adem (Ps. 31:2). Gods gerechtigheid brengt bevrijding teweeg. Maar Gods gerechtigheid weet ook van straf en van oordeel. ‘God is een rechtvaardige rechter, hij bestraft het kwaad, elke dag’ (Ps. 7:12). In Jesaja 5:8v klinkt een zezvoudig wee tegen de ongehoorzaamheid en de ontrouw van het volk van God, met als motief, dat ‘de HEER van de hemelse machten het recht hooghoudt, en de heilige God zich heilig toont in zijn gerechtigheid’ (Jes. 5:16).

Dat God genadig en barmhartig is, betekent dus blijkbaar niet dat Hij zijn ogen dichtknijpt voor de zonde. In dat oerwoord over wie God is, in Exodus 34, staat ook dat Hij ‘niet alles ongestraft laat en voor de schuld van de ouders de kinderen en kleinkinderen laat boeten, en ook het derde geslacht en het vierde’ (Ex. 34:7). Niet voor niets staat dat op de tweede plaats. Het heeft niet Gods prioriteit, maar het maakt wel duidelijk dat Hij niet met zich laat spotten. Hij is de Heilige. Zijn ogen ‘zijn te zuiver om het kwaad te kunnen aanzien, de ellende te kunnen verdragen’ (Hab. 1:13). De heilige God verdraagt de zonde niet, en daarom wil Hij de zonde ook niet ongestraft laten. Zo toont Hij zijn heiligheid aan het volk wanneer Nadab en Abihu op een onheilige manier met Gods heilige dienst zijn omgegaan (Lev. 10:3).

Als Israël in Gods verbond intensief de verlossende kracht van zijn liefde heeft ondervonden en ze staan op de drempel van het beloofde land, dan laat de HERE in de laatste hoofdstukken van Deuteronomium nog zo nadrukkelijk horen dat de oordelen die over de vijanden zijn gekomen, ook Gods volk zelf kunnen treffen. Er zijn twee wegen: het leven en het goede, maar ook de dood en het kwade (Deut. 30:15). Daarbij klinkt ook de diepe waarschuwing van

Gods oordeel als het volk zal weigeren te luisteren. Dan zal het te gronde gaan (Deut. 30:17-18).

De samenhang tussen evangelie en oordeel is nauw en diep!

De manier waarop beide aspecten in een levend historisch verband in Gods Woord zichtbaar worden, maakt duidelijk dat het om een realistische samenhang gaat. Het evangelie van Gods genade komt in deze realiteit naar ons toe. Wie alleen de mildheid van Gods genade zou willen horen – los van de menselijke schuld –, vergeet in welke

werkelijkheid God is binnengekomen met genade en liefde. Die maakt van het evangelie een soort platonisch ideaal waarin

wij mensen zoals we echt zijn, niet voorkomen. Maar dan is – om Kremer nog eens aan te halen – het evangelie een ontluisterd evangelie geworden. Duidelijk is hoe van God uit gezien de zonde in het evangelie, en dus in de verkondiging, thuishoort.

Er zijn nog andere gezichtshoeken van waaruit de zonde in de preek thuishoort. Daarom nu nog iets nader over het genadeverbond.

Preken in de verbondsgemeente

In het voorgaande werd al zichtbaar dat het collectieve aspect van Gods bemoeienis met de mens onlosmakelijk vastzit aan de individuele verantwoordelijkheid van ieder mens. Dat wordt nog duidelijker wanneer we beseffen hoe de kerk van Christus ook verbondsgemeente is. Er is samenhang in de ene geschiedenis die God door de eeuwen met mensen gaat. Dat de kerk volk van God is, lichaam van Christus en tempel van de Heilige Geest, heeft een indrukwekkende historische dimensie. De eeuwige God heeft in de geschiedenis het heil uitgewerkt dat tevoren in Gods raad besloten lag en een eeuwige toekomst heeft. Gods werk heeft altijd meer oorsprong en meer toekomst dan wij kunnen bevatten. Tegelijk is het eigen aan de Here God, dat hij zo diep realistisch in onze geschiedenis binnenkomen. Heel speciaal wordt dat in de verhoudingen van het genadeverbond duidelijk. Het verbond staat ook voor de

grote en realistische nabijheid van het verlossingswerk van God.

Hierover zijn – speciaal in de gereformeerde theologische traditie – bibliotheken volgeschreven, omdat er nogal wat speculatie over is ontstaan. Voor het thema van dit artikel beperk ik mij dus.² Een probleem dat elke keer weer is opgedoken in het spreken over het verbond, is de gedachte dat het in het genadeverbond in eigenlijke zin gaat over de realisering van de uitverkiezing. Diverse theologen – en predikers – hebben gezegd, dat het genadeverbond alleen de uitverkorenen geldt. Consequentie daarvan is dat óf de beloften van het verbond alleen de uitverkorenen gelden, en er dus niets mee kan worden gedaan als je niet (eerst) weet dat je uitverkoren bent; dat is de lijn van onder andere de Gereformeerde Gemeenten. Óf er wordt gezegd, dat de beloften van het verbond alleen de uitverkorenen gelden, en er dus maar van moet worden uitgegaan dat het jonge kerklid inderdaad uitverkoren en wedergeboren is, totdat eventueel blijkt dat hij of zij een andere kant uit gaat. Dan was het allemaal voor niets. Dat was de leer van de veronderstelde wedergeboorte à la Abraham Kuyper.

In beide benaderingen heeft de waarschuwing tegen zondigheid en afval nogal weinig zin. In de lijn van de Gereformeerde Gemeenten wordt wel krachtig geprekeerd over de zondigheid, ja de doodsstaat van de mens, maar men kan er eigenlijk geen verwachting van hebben. Alles moet immers uit de uitverkiezing komen. In de lijn van de veronderstelde wedergeboorte is een waarschuwend soort preken evenzeer overbodig. Gods werk in wedergeboorte en vernieuwing heeft naar men veronderstelt, al plaatsgehad en zo niet, dan is het toch al te laat. Dus waarom de gemeente lastigvallen met waarschuwingen tegen zonde, anders dan als een milde begeleidende activiteit voor mensen met wie het al goed is?

In beide gevallen zit de theologische constructie die verkiezing en verbond ineenschuiven, het werkelijk luisteren naar de stem van Gods Woord in de weg. Elders heb ik de ontoelaatbaarheid van een dergelijk ineenschuiven nader onderbouwd.³

Een soort platonisch ideaal

Nee, de kerk van Christus is de realiteit van zijn lichaam, en tegelijk de realiteit van mensen die in Hem geloven mogen, maar ook nog zondaar zijn. Tegelijk gerechtvaardigd en zondaar – *simul iustus et peccator* – blijft voor veranderde, wedergeboren christenen een moeilijke realiteit. Maar het Woord is daar wel op afgestemd! Het spreekt over de noodzaak van de fundamentele bekering of wederge-

boorte die nodig is, en het spreekt niet minder over de strijd tegen de zonde die ook in het leven van een wedergeboren mens nog nodig is. Natuurlijk zal in de preek deze realiteit van de gemeente mét de appellerende toonzetting van het Woord van God voortdurend meeklinken.

Concreet

Om in de veelheid van bijbelse en praktische elementen enkele aanduidingen te geven, noem ik een paar thema's waarover inhoudelijk niet echt gepreekt kan worden zonder mensen in hun zondaar-zijn aan te spreken. Elke predikant – en elk gemeentelid! – zou daar nog veel meer aan kunnen toevoegen. Het woord 'concreet' boven deze paragraaf verraadt de intentie om dicht bij de realiteit van mens-zijn en christen-zijn te komen, maar ook de noodzaak dat preken een concrete spiegel vormen waarin de gemeente zichzelf zien zal, in een per-

soonlijke ontmoeting met God en met Christus.

Verloren mensen

Wanneer Paulus Israël als voorbeeld voor de gemeente stelt, zegt hij daarmee dat ook in de gemeente, waar geestelijk voedsel en geestelijke drank genoten worden, mensen kunnen worden afgewezen door de Here God (1 Kor. 10:1-5). Israël in de woestijn is voor de kerk geen *vérvan-ons-bedverhaal*. In diezelfde brief aan de kerk van Korinte komen nogal wat zonden langs. Op een paar plaatsen worden we gewaarschuwd dat blijkbaar ook kinderen van het verbond verloren kunnen gaan, omdat ze niet herkenbaar zijn als anders dan de wereld (1 Kor. 3:3,13-18; 10:12). Aan het eind van de brief staat het woord van ontzaglijke ernst: 'Wanneer iemand de Here niet liefheeft, hij zij vervloekt' (1 Kor. 16:22).

Tegelijk gerechtvaardigd en zondaar

In de brief aan de Hebreëën, gericht aan christenen voor wie van jongs af de gemeente iets gewoons is geworden, is verslapping en zelfs kerkverlating in beeld. Vandaar de oproep om met vrijmoedigheid te naderen tot de troon van de Genadige (Heb. 4:16), maar ook de waarschuwing om bij de heerlijkheid van de uitstalling van

Gods genade niet achteloos te blijven zonder tot de overgave van het geloof te komen (Heb. 6:4-6). Er moet ernst gemaakt worden met het verkondigde heil. Bij de gemeente horen en behouden zijn is geen vanzelfsprekende eenheid. Er bestaat afval in mensenharten, ook als ze met een soort vanzelfsprekendheid bij de kerk horen. Een beroep op Psalm 95 blijkt actueel: verhard je hart niet, wees niet als Israël in de woestijn. Binnengaan in het beloofde land gaat niet zonder bekering tot God (Heb. 3:6 - 4:13).

In onverschilligheid blijven vastzitten aan de aantrekkingskracht van de wereld, terwijl het evangelie je overbekend is, wordt wel aan de orde gesteld! En dat met de waarschuwing: 'Huiveringwekkend is het te vallen in de handen van de levende God!' (Heb. 10:31). Van predikanten wordt niet gevraagd elke week het volle pakket van dreiging met Gods oordelen en van het verloren gaan van mensen uitputtend

te behandelen. Er bestaat een soort prediking die dat doet, met als gevolg dat de gemeente het aanhoort als iets dat nu eenmaal zo hoort te worden gezegd. En het glijdt even makkelijk van de hoorders af. Maar wanneer een predikant nalaat deze ultieme ernst van het oordeel te laten klinken, dan zal – net als bij de wachter van een stad die niet waarschuwde voor de vijand – het bloed van de slachtoffers op zijn hoofd neerkomen (zie Ez. 33:6-9). Het bedienen van Gods Woord is naar alle kanten een grote verantwoordelijkheid! Het is de dienst van het evangelie, de goede boodschap van Gods genade. Maar het besef van de twee wegen, van behouden worden en van verloren gaan, kan niet ontbreken. Dat wij

mensen, ook binnen Gods verbond met Abraham en zijn nakomelingen, van nature als kinderen van Adam zondig en dus verloren zijn, is met het water van de doop niet vanzelf weggewassen. Het wordt bij de doopvont juist erkend. Daarom pleiten we daar juist ook op Gods genade, dat de Heilige Geest de dopeling geeft in Christus' dood begra-

ven te worden en met Hem op te staan in een nieuw leven.

Vlees en Geest

Oud en nieuw leven, vlees en Geest, de oude mens en de nieuwe mens – het zijn bijbelse woorden over de dubbele identiteit van een christen. Ook een gelovige is nog 'oude mens'. De vermaningen in het Nieuwe Testament staan veelal in het kader van de roeping tot een heilig leven. Het gaat om gelijkvormigheid aan Christus waartoe wij bestemd zijn (Rom. 8:29) en om de vrucht van de Geest, zoals die in Galaten 5 tegenover de werken van het vlees (de eigen begeerten, NBV) staan.

Die vrucht van de Geest is net zo concreet aan de orde als wat in ons natuurlijke bestaan als zondig voor de dag komt. In preken mogen de dingen echt wel zo duidelijk bij de naam genoemd worden als de apostel het doet! Belangrijk dat de gemeente oppakt dat een vrucht doorgaans niet door de boom die hem voortbrengt, wordt geoogst! Het plukken van onze vrucht is voor anderen! Geduld, vriendelijkheid, goedheid, zachtmoedigheid en zelfbeheersing (Gal. 5:22) zijn oogst voor anderen. Zo past de vrucht van de Geest bij de gelijkvormigheid aan Christus. Voor onszelf zijn liefde, vreugde en vrede zeker ook een grote zegen.

Als het nieuwe en het oude samen worden besproken,

zoals in de brieven gebeurt (zie ook Rom. 8; Ef. 4 - 6; Kol. 3 - 4; 1 Tess. 4;

2 Tess. 3), dan kijkt de gemeente in de spiegel. Dan worden vrome praatjes waardeloos, en oprechtheid en zelfverloochening van groot belang. Dan komen zonden aan het licht. Ik hoorde ooit in een lezing een theoloog vertellen van een gesprek met een chirurg. Die zei: 'Ik heb al heel wat mensen naakt op de operatietafel gehad, maar ik heb nog nooit een ziel gezien.' Het antwoord van de predikant was: 'Bij

de meeste mensen zit de ziel in hun portemonnee, en die hebben ze op uw tafel niet bij zich.' Het onderscheid tussen vlees en Geest is noodzakelijk om echte christenen te brengen bij: 'Ik elendig mens!' (Rom. 7:24), en ook nodig voor mensen die in feite niet weten van

een nieuw leven, maar ondanks lange kerkelijke ervaring nog onveranderd zijn. Zondekennis en zelfkennis voor het aangezicht van God kunnen onmogelijk afwezig zijn in een kind van God.

Er zal nooit bezwaar tegen zo'n boodschap kunnen zijn. Als dat wel het geval is, is er wel reden tot een indringend herderlijk gesprek! Er is wat loos wanneer iemand bij een lezing over preken met dergelijke elementen van onderscheid zich beledigd toont, omdat met hem als gereformeerd mens, die thuis is in Gods verbond, het thema 'zondaar zijn' aangesneden zou moeten worden! In het licht van het Nieuwe Testament, ook van de woorden van Jezus in de Bergrede bijvoorbeeld, klopt er dan

iets niet. Juist in het kader van de vermaning van mensen 'die maar bleven zondigen' (2 Kor. 13:2) past

de opdracht: 'Onderzoek bij uzelf of u vast op God vertrouwt, stel uzelf op de proef. U weet toch van uzelf, dat Jezus Christus in u is? Als dat niet zo is, dan hebt u de proef niet doorstaan' (2 Kor. 13:5).

Het Onze Vader

In een gesprek met twee gemeenteleden die in een heftig conflict waren geraakt, stelde de predikant vooraf aan

beiden de vraag: 'Zijn jullie bereid het hele Onze Vader te bidden?' De vraag werd meteen begrepen. Slechts een van beiden zei 'ja'. De ander weigerde. De dominee constateerde dat er dan verder niets te bespreken was.

Hoe belangrijk is het ons te realiseren

dat de Here Jezus ons dit gebed om vergeving als een dagelijks model van bidden heeft gegeven. Er is kennelijk niet te verwachten dat we in dit leven daarboven uitkomen. En dat die grootvader, die van jongs af met het evangelie geleefd had, op zijn sterfbed met tranen in de ogen naar dit uitzicht verlangde: géén zondaar meer zijn!

Hij zou, en Gode zij dank met vele anderen meer,

dit artikel nog met vele alinea's kunnen uitbreiden. Mooi als het zo kan functioneren.

Noten:

- 1 W. Kremer, 'De gemeente in de ambtelijke theologie', in: *Woord en kerk. Theologische bijdragen bij de herdenking van het 75-jarig bestaan van de Theologische Hogeschool*, Amsterdam, 1969, p. 170. Zie ook J.W. Maris, 'De toorn van God – bijbelse realiteit', in: J.W. Maris en F. van der Pol (red.), *De zonde uit beeld. Bijbels schuldbesef en modern levensgevoel*, Barneveld, 1994, p. 99-126.
- 2 Voor een iets uitvoeriger bespreking zie J.W. Maris, *Zondaars en bedelaars. Over de kerk, de gemeenteleden en de verkondiging van het Woord* (Woord en Wereld, nr. 95), Haarlemmermeer, 2013, p. 15-44.
- 3 Zie J.W. Maris, 'De eeuwige God heeft de tijd – wij niet de eeuwigheid. Aspect van de verhouding tussen verbond en verkiezing', in: G.C. den Hertog e.a. (red.), *Acta. Bundel ter gelegenheid van het afscheid van prof.dr. T.M. Hofman als hoogleraar aan de TUA*, Heerenveen, 2015, p. 313-327.